

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา“การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของบุคคลากรเพื่อการบริหารจัดการ อบต. อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของบุคคลากรเพื่อการบริหารจัดการ อบต. อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลกจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของบุคคลากรเพื่อการบริหารจัดการ อบต. อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก โดยผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Research) เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรที่ปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้แก่ข้าราชการประจำและลูกจ้างจำนวน ๑๒๐ คน ผู้วิจัยใช้เป็นกลุ่มศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล โดย ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different : LSD.) และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑. ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหญิงจำนวน ๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๗๐ มีอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป มีจำนวน ๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๐๐ ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีจำนวน ๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๕๐ มีตำแหน่งเป็นลูกจ้างตามภารกิจมีจำนวน ๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๗๐ และส่วนใหญ่มีรายได้ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน มีจำนวน ๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๐๐

๕.๑.๒ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของบุคคลากรเพื่อการบริหารจัดการ อบต. อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของบุคคลากรเพื่อการบริหารจัดการ อบต. ในอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก บุคลากรมีทัศนคติต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ ดังนี้

๑. ด้านฉันทะ ทศนะของบุคลาการต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ด้านฉันทะ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อ พบว่าทศนะของบุคลาการต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒. ด้านวิริยะ ทศนะของบุคลาการต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ด้านวิริยะ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๑ เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อ พบว่าทศนะของบุคลาการต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ด้านวิริยะ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๓. ด้านจิตตะ ทศนะของบุคลาการต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ด้านจิตตะ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อ พบว่าทศนะของบุคลาการต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ด้านจิตตะ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔. ด้านวิมังสา ทศนะของบุคลาการต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ด้านวิมังสา โดยรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ๔.๐๘ เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อ พบว่าทศนะของบุคลาการต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ด้านวิมังสา อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของบุคลาการเพื่อการบริหารจัดการ อบต. ในอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งและรายได้ต่อเดือน เพื่อนำไปสู่การตอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ บุคลากรที่มีเพศต่างกัน มีทศนะต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ โดยรวมไม่แตกต่างกัน (Sig.=๐.๑๗๒) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๒ บุคลากรที่มีอายุแตกต่างกัน มีทศนะต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ โดยรวมไม่แตกต่างกัน (Sig.=๐.๙๗๗) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๓ บุคลากรที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีทศนะต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ โดยรวมไม่แตกต่างกัน (Sig.= ๐.๔๕๓) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๔ บุคลากรที่มีตำแหน่งแตกต่างกัน มีทศนะต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ โดยรวมไม่แตกต่างกัน (Sig.= ๐.๘๕๐) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๕ บุคลากรที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีทศนะต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ โดยรวมไม่แตกต่างกัน (Sig.= ๐.๐๙๘) จึงปฏิเสธสมมติฐาน

๕.๑.๔ สรุปปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของบุคลาการเพื่อการบริหารจัดการ อบต. ในอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก” ครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะซึ่ง จำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

๑. ปัญหา อุปสรรค ด้านฉันทะ

- ในด้านฉันทะของบุคลาการในระดับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จะทำงานไม่เข้ากันกับผู้ใต้บังคับบัญชา บางท่านมีความอนุเคราะห์ดี บางท่านเข้มงวดในกฎเกณฑ์
- การทำงานในบางครั้งผู้บังคับบัญชาจะไม่ฟังข้อเสนอของลูกจ้าง
- บุคลาการ ทำงานยังไม่เต็มความสามารถของตัวเองที่ถนัด

ข้อเสนอแนะ

- ควรจัดให้มีการประชุมกันของผู้บริหาร เพื่อให้ทราบความต้องการของกันเพื่อทราบนโยบายพร้อมนำไปปฏิบัติ
- ควรให้ผู้บังคับบัญชารับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา
- ควรจัดบุคลาการให้ตรงกับความถนัดของแต่ละบุคคล

๒. ปัญหา อุปสรรค ด้านวิริยะ

- ยังขาดจุดยืนที่ชัดเจนในการพัฒนาการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง
- ขาดการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเกินเวลาทางราชการจะไม่ทำงานที่ค้างต่อ
- ขาดการพัฒนาในด้านของบุคลาการ

ข้อเสนอแนะ

- ควรวางแผน และมอบหมายงานในแต่ละหน่วยให้ทราบถึงเป้าหมาย
- ควรจัดให้รางวัลกับพนักงานที่ทำล่วงเวลาราชการเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ
- ควรส่งเสริม และส่งพนักงานเข้าอบรม

๓. ปัญหา อุปสรรค ด้านจิตตะ

- ทางบุคลาการขององค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีจิตใจช่วยเหลือประชาชนอย่างเต็มที่
- ควรตรวจสอบความเรียบร้อยของงานทุกครั้ง
- ควรเอาใจใส่ในหน้าที่ของตัวเองที่ได้รับมอบหมาย

ข้อเสนอแนะ

- ควรมีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้าร่วมกิจกรรม
- ควรสนับสนุนให้บุคลาการมีความรู้ ความสามารถเพิ่มขึ้นอย่างทั่วถึง
- ควรให้กำลังใจแก่ผู้กระทำความดีทุกครั้งที่มีโอกาส

๔. ปัญหา อุปสรรค ด้านวิมังสา

- ผู้บริหารไม่มีการประเมินการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา
- ยังขาดการชี้แจง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับอย่างถูกต้อง
- การทำงานบางส่วนใช้การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลน้อย
- การปรับปรุงระบบ ระเบียบแบบแผนต่างๆในองค์กร ควรมีคณะกรรมการในการทำงานร่วมตัดสินใจ

ข้อเสนอแนะ

- ควรมีการประเมินการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างสม่ำเสมอ
- ควรชี้แจง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ให้ถูกต้องและครบถ้วนอยู่เสมอ
- การตัดสินใจในการทำงานต้องใช้การพิจารณาหาเหตุผลตรงประเด็น
- ไม่ควรใช้ความคิดเห็นของคนๆ เดียวมาตัดสินใจในการทำงาน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของบุคลาการเพื่อการบริหารจัดการ อบต. อำเภอดอนสัก จังหวัดพิจิตร” มีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ จากผลการวิจัย การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของบุคลาการเพื่อการบริหารจัดการ อบต. ในอำเภอดอนสัก จังหวัดพิจิตร ซึ่งบุคลาการส่วนใหญ่มีทักษะโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย $\bar{X} = ๔.๐๗$ แสดงว่า การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของบุคลาการเพื่อการบริหารจัดการ อบต.ถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ อบต. ในอำเภอดอนสัก จังหวัดพิจิตรซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระกวีวรรณ ชูตินโร** ได้วิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม” ได้กล่าวไว้ว่า หลักในการทำงานให้สำเร็จนั้นตามหลักพระพุทธศาสนาเรียกว่า“อิทธิบาท”มาจากคำว่าอิทธิ=ความสำเร็จ บาท= วิถีทางที่จะนำไปสู่เมื่อ “อิทธิบาท”เป็นชื่อของธรรมหมวดหนึ่งก็หมายความว่า ธรรมหมวดนั้นแหละเป็น“หลักการ”สำคัญที่จะนำเราไปสู่จุดหมายปลายทางหรือไปสู่ความสำเร็จได้และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสุวิทย์ สิริวฑฺฒโน (พรหมเกิด)** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง“การบริหารงานตาม หลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอดอนสัก จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอดอนสัก จังหวัดนครราชสีมาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พนักงานมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพนักงานในการ บริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอดอนสัก จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลพบว่าพนักงานที่มี เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงานและรายได้รวมต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงาน ตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอดอนสัก จังหวัดนครราชสีมา ไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเป็นรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

๑) ด้านฉันทะ พบว่าบุคลากรมีทัศนคติต่อการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. ในอำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดพิษณุโลก ด้านฉันทะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่าบุคลากรของ อบต. ในอำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดพิษณุโลก มีความต้องการที่จะทำในสิ่งที่ทำให้ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป ซึ่งได้สอดคล้องกับหลักธรรมที่กล่าวไว้ของ **พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)** ที่กล่าวว่า ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ ได้แก่ความมีใจรักในสิ่งที่ทำและพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือ สิ่งนั้นบรรลุ พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นจุดหมายของสิ่งที่กระทำหรือซึ่งจะเข้าถึงได้ด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่งนั้นๆ เข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ดีทั้งดงามที่ประณีตที่สมบูรณ์ที่สุดของมันหรืออยากให้ภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นและสอดคล้องกับหลักธรรมของ **พิทุร มลิวลย์** ที่ได้กล่าวไว้ว่า ฉันทะ คือ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น นั่นคือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความพอใจด้วยความรักในสิ่งนั้นทำสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจไม่เบื่อหน่ายในกิจที่ทำ (เต็มใจ) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระยงยุทธ ดิกขญาโณ (สุตตา)** ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร” พบว่าบุคลากรมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ตามหลักอริยบท ๔ ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒) ด้านวิริยะ พบว่าบุคลากรมีทัศนคติต่อการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. ในอำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดพิษณุโลก ด้านวิริยะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่าบุคลากรของ อบต. ในอำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดพิษณุโลก มีความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ซึ่งได้สอดคล้องกับหลักธรรมที่กล่าวไว้ของ **พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)** ที่กล่าวว่า วิริยะ หมายถึง ความอาจหาญ แก้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลึกลับได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ไม่ทอดทิ้ง กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ ทำให้สำเร็จและสอดคล้องกับหลักธรรมของ **วิเชียร ขาบุตรบุญทริก** ที่ได้กล่าวไว้ว่า วิริยะ หมายถึง ความพยายาม ความเพียรหรือความกล้าที่จะทุ่มเทชีวิตจิตใจให้การกระทำนั้นๆ โดยไม่มีคำว่าท้อแท้หรือเบื่อหน่ายและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสุวิทย์ สิริวัณโน (พรหมเกิด)** ได้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักอริยบท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดนครราชสีมา” พบว่าพนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอริยบท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดนครราชสีมา ด้านวิริยะ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๓) ด้านจิตตะ พบว่าบุคลากรมีทัศนคติต่อการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. ในอำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดพิษณุโลก ด้านจิตตะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่าบุคลากรของ อบต. ในอำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดพิษณุโลก มีความคิดมุ่งไป หมายถึง ตั้ง

จิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาจิตฝึกฝน ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศกาย อุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ ซึ่งได้สอดคล้องกับหลักธรรมที่กล่าวไว้ของ **พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)** ที่กล่าวว่า จิตตะ หมายถึง ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝึกฝน ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รู้เรื่องอื่นๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่นๆ ไม่สนใจและสอดคล้องกับหลักธรรมของ **แสงอรุณ โปร่งธนะ** ที่ได้กล่าวไว้ว่า วิริยะ หมายถึง เอาจิตฝึกฝน คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน เลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ณฐยา ราชสมบัติ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการประกันคุณภาพ การศึกษาตามหลักอิทธิบาท ๔ ของ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์” พบว่าความคิดเห็นของผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่และนิสิต ต่อการศึกษาการประกันคุณภาพการศึกษาตามหลักอิทธิบาท ๔ ของ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ด้านจิตตะ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔) ด้านวิมังสา พบว่าบุคลากรมีทัศนคติต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. ในอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ด้านวิมังสา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่าบุคลากรของ อบต. ในอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก มีความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง หมายถึง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตรา หาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ซึ่งได้สอดคล้องกับหลักธรรมที่กล่าวไว้ของ **พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)** ที่กล่าวว่า วิมังสา หมายถึง การสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลย บกพร่องหรือ ขัดข้อง เป็นต้น ในกิจที่ทำ รู้จักทดลอง และคิดค้นหาทางแก้ไขและปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญา ชักนำสมาธิซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมังสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไปและสอดคล้องกับหลักธรรมของ **พิฑูร มลิวลย์** ที่กล่าวว่า วิมังสา หมายถึง ความหมั่นตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้นเมื่อทำอะไรด้วยความรู้จักไตร่ตรองรู้จักพิจารณาใคร่ครวญรู้จักพิจารณาพิจารณาเหตุผล ทดลอง ทดสอบ (เข้าใจ) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสุวิทย์ สิริวัฑโน (พรหมเกิด)** ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช” พบว่าพนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช วิมังสา อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. ในอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก โดยจำแนกตามข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งและรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย เมื่อพิจารณาแล้วมีประเด็นที่น่าสนใจอภิปราย ดังนี้

บุคลากรที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งและรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีทัศนคติต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. ในอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก โดยรวม ไม่แตกต่างกัน น่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก บุคลากรมีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการประสานงานภายในองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างเป็นระบบและให้บริการ

ประชาชนได้อย่างรวดเร็ว มีการจัดลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ให้ความสะดวกแก่ผู้มาติดต่อด้วยการตอบข้อซักถามและให้คำแนะนำต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระปลัดสายชล จิตตกาโร (อาจปักษาส)** ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารงานบุคคลขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ตามหลักอิทธิบาท ๔” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล ที่มีต่อการบริหารงานบุคคลขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ตามหลักอิทธิบาท ๔ พบว่าการบริหารงานบุคคลตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคล ขององค์การบริหารส่วนตำบลใน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ตามหลักอิทธิบาท ๔ ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตัวแปร พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ต่อเดือน มีผลให้ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยทุกข้อที่ตั้งไว้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการบริหารจัดการ อบต. ในอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อบุคลากรภายใน อ.บ.ต. และประชาชนผู้สนใจจะเข้ามาเป็นบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบล มีดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

๑. สร้างจิตสำนึกให้บุคลากรทุกคนมีความรักความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย โดยการรณรงค์ให้บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบล ใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานภายในองค์กรอย่างจริงจัง

๒. ในด้านการให้บริการควรให้ความเสมอภาคแก่ทุกฝ่าย โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

๓. ผู้บริหารควรกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจน เพื่อเป็นลายลักษณ์อักษรและสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้

๔. ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานต่างๆ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้

๕. ควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ให้กับชุมชน หรือ ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

๑. ควรนำผลการศึกษาไปเป็นข้อมูลในการวางแผนการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒. ควรนำปัญหาที่ได้จากการศึกษามาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นปัญหาให้มีความชัดเจนมากขึ้น

๓. ในองค์ควมมุ่งเน้นและพัฒนาการเรียนรู้แบบบูรณาการตามกระบวนการของอิทธิบาท ๔ ที่ควบคุมทั้งด้านกายและจิตใจ รวมไปถึงสติปัญญา แล้วนำหลักการเหล่านั้นไปใช้ในชีวิตประจำวันที่จะเกิดประโยชน์แก่ตนเอง องค์กรและสังคม

๔. ผู้นำควรให้ความสำคัญ นำหลักอิทธิบาท ๔ และนำหลักธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องไปใช้ในการทำงานและบริหารการทำงานขององค์กรของตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรของตนเอง และรักษาความเป็นแบบอย่างทางวัฒนธรรมการทำธุรกิจที่ดี

๕. สถาบันศาสนา พระสงฆ์ในฐานะผู้ที่ศึกษาและสืบทอดพระพุทธศาสนา พึงศึกษาหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงและนำหลักการเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้อบรมสั่งสอน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่สามารถนำมาใช้ได้จริง

๖. ควรจัดอบรมบุคลากรเพิ่มเติมอย่างน้อยเดือนละ ๒ ครั้ง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา อบต. ภายในอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก เป็นพื้นที่เดียวในการศึกษา สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปนั้นควรทำการศึกษา ดังนี้

๑. ควรศึกษาการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลอื่นๆ เพื่อจะได้เปรียบเทียบความแตกต่าง หรือความสอดคล้องกันในระดับของการบริหาร

๒. ควรนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาในหัวข้อธรรมอื่นๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบล

๓. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานตามอิทธิบาท ๔

๔. ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยเปลี่ยนพื้นที่ศึกษาวิจัยเป็นจังหวัดอื่น

๕. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ